

З історії унікального експонату Музею правової охорони інтелектуальної власності

Антоніна Ферчук
завідувачка Музею
правової охорони
інтелектуальної власності
ДП "Український інститут
промислової власності",
м. Київ

У фондовому зібранні друківаних видань Музею правової охорони інтелектуальної власності, що налічує близько 200 одиниць, серед дуже солідних і зовсім скромних екземплярів виокремлюється один, який уже сьогодні, без перебільшення, можна віднести до раритетних. Цього року нашому експонату виповнюється 90. Це рідкісне видання подарувала музею головний редактор журналу "Інтелектуальна власність" Ірина Абдуліна в день відкриття першої черги його експозиції — 26 січня 2007 року.

Мова йде про видатну працю відомого українського вченого-правознавця *Дністрянського Станіслава Севериновича*. На палітурці подарованого об'ємного тому золотом по синьому витиснено лаконічний напис у три рядки: "Др. С.Дністрянський. Цивільне право. I.". І хоча у музейному екземплярі, на жаль, втрачено титульну сторінку з вихідними даними, з передмови, написаної у травні 1919 року, зрозуміло, що книга вийшла з друку того ж року у Відні. Сьогодні вищеназвана праця добре відома фахівцям.

Зважаючи на поважний ювілей цієї книги, не буде зайвим пригадати окремі деталі роботи Станіслава Дністрянського над "Цивільним правом" та основні етапи біографії видатного вченого.

Роботу над "Цивільним правом" Станіслав Дністрянський розпочав 1911 року. На той час він був не тільки відомим правознавцем, а вже вдруге обраним депутатом австрійського парламенту, в якому очолював групу українських депутатів. Саме тоді депутат Станіслав Дністрянський виступає з ініціативою щодо перекладу на українську мову австрійських цивільних законів, які на той час друкувалися в оригіналі німецькою мовою або в перекладі на польську. Робота над перекладом ускладнювалась відсутністю української правничої термінології. І професор Станіслав Дністрянський паралельно з перекладом працює над створенням і унормуванням юридичної термінології українською мовою. Вчений використовує весь термінологічний матеріал, яким збагатився за час довголітньої практики на університетській кафедрі Львівського університету та під час редагування правничих часописів. Зі слів автора "Цивільного права" складність перекладу полягала у погодженні точності перекладу з німецької з вимогами української народної мови, особливо з урахуванням того, що й "німецька мова багатьох австрійських законів дуже заплутана та непростонародна", ускладнював переклад німецький легіслативний стиль. Щоб не ускладнювати розуміння законів, перекладач залишав загальноприйняті вирази, які не суперечили "духові мови".

Робота над “Цивільним правом” уповільнювалась через значну зайнятість Станіслава Дністрянського в очолюваній ним парламентській підкомісії з перероблення положень Книги загальних цивільних законів.

Та все ж перші сторінки майбутнього видання були надруковані у другій половині 1914 року. Але, на жаль, випуску книги завадила перша світова війна.

Перервана війною праця була відновлена тільки у кінці 1918 року. Після розпаду Австро-Угорської монархії та проголошення 19 жовтня 1918 року Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), всі закони і розпорядження колишньої Австро-Угорщини, на підставі яких здійснювалось судівництво, якщо вони не суперечили державності ЗУНР, згідно з Законом ЗУНР від 21.11.1918 р. “Про тимчасову організацію судів і власті судейської”, залишались чинними до їх зміни. А оскільки ці закони залишались чинними “лиш остільки, оскільки вони не противляться державності” ЗУНР, то виникла нагальна потреба у завершенні та виданні розпочатої ще перед війною роботи Станіслава Дністрянського. Необхідно було скорочувати багато зі старих законів, додавати нові закони і розпорядження ЗУНР, врахувати факт злуки Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою 3 січня 1919 року тощо.

Редагуючи переклад, розпочатий ще перед війною, Станіслав Дністрянський намагався, по можливості, наблизити мову й правопис “по обох боках давнього кордону”. У вступному слові “Цивільного права” автор зазначив, що, прагнучи зберегти єдність стилю і мовлення, користувався “скарбницею мови надніпрянської України, зберігаючи науковий набуток австрійської України останнього десятиліття”.

1919 року видання “цивільного права Української Народної Республіки на землях давньої Австрії” вишло зі скороченнями та доповненнями, які враховували зміни, пов’язані з подіями кінця 1918 - початку 1919 років.

У передмові Станіслав Дністрянський написав, що в основі його багатолітньої праці — австрійський цивільний кодекс в українському перекладі, доповнений законами, розпорядженнями Західно-Української Народної Республіки та коментарями упорядника. Метою своєї праці автор вважав наукове упорядкування всього “законного матеріалу” та представлення коротких наукових висновків

щодо наукового тлумачення цивільного права.

Після невеликої передмови автор дав короткий нарис історії цивільного права Західної області Української Народної Республіки, почавши з часів Марії Терези, яка заснувала 1749 року вищий трибунал судівництва, а 1753 року — компіляційну комісію для укладання нового цивільного закону. За історичним нарисом подано широку бібліографію зазначеної теми. Після цього — пояснення до I-го тому та перелік скорочень. Основний матеріал поділено на три частини.

Перша частина — це власне переклад книги цивільних законів Австро-Угорщини. Друга — переклад трьох частинних новел до цивільних законів. Третю частину “Цивільного права” становлять додатки. До неї вміщено “основні законні постанови західних областей Української Народної Республіки”, а саме:

— Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою на засіданні дня 13 листопада 1918 р.;

— Закон про тимчасову організацію судів і власті судейської від 21 листопада 1918 р.;

— Закон про тимчасову адміністрацію областей Західно-Української Народної Республіки від 16 листопада 1918 р.;

— Ухвала Української Національної Ради від 03.01.1919 р. про злуку Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою.

Далі йдуть доповнення до книги загальних цивільних законів, серед

яких і доповнення до авторського закону від 28 грудня 1895 року. Цей закон поділено на 5 розділів та 68 параграфів, які містять: загальні постанови, зміст авторського права, строк дії авторського права, охорону авторського права та прикінцеві положення. Згідно з параграфом 1 дія закону поширювалась на твори літератури, мистецтва та фотографії, створені в межах Австро-Угорщини або австрійськими громадянами, без огляду на місце його створення.

Були залишені в силі “авторські правні постанови” стосовно Англії, Італії, Німеччини, Румунії, Франції, згідно з державними угодами колишньої імперії. З Угорщиною авторські права регулювались на підставі відповідних законів Австро-Угорщини.

Задумане спочатку одним виданням в процесі роботи розрослося, наповнилося матеріалом ще на один том. Тож було вирішено до першого тому вмістити “впорядкований законний матеріал” (з теорії і практики). Все те, що не увійшло до I тому, за декілька років мало бути видане другим томом “Цивільного права”. Як видно з пояснень автора, додатково планувалось ще й окреме видання термінологічного словника, оскільки обсяг першого тому був перевищений, і вмістити ще й словник було неможливо. Однак із друку встиг вийти лише I-й том “Цивільного права”. Теоретичний та практичний матеріал II-го тому на той час був ще не готовий і мав з’явитись за декілька років.

Насамкінець — коротка біографічна довідка про автора “Цивільного права”. Станіслав Северинович Дністрянський народився 13 листопада 1870 року у Тернополі, у родині ін-

спектора шкіл. 1888 року, закінчивши з відзнакою Тернопільську гімназію, майбутній вчений вступає на юридичний факультет Віденського університету, який закінчив 1893 року. А вже 1894 року недавній випускник університету Станіслав Дністрянський отримує науковий ступінь доктора права і політичних наук. Молодий вчений продовжує наукову діяльність не лише у Відні, а йде працювати в Берлін, потім до Лейпцига. Окрім слов'янських мов опанував німецьку, французьку, латинську та старогрецьку.

1899 року Станіслав Дністрянський отримує посаду доцента цивільного права Львівського університету, а згодом призначений завідувачем кафедри цивільного права того ж універ-

ситету. З 1901 по 1918 роки Станіслав Дністрянський — професор Львівського університету.

В університеті вивчає проблеми приватного та, зокрема, авторського права. Коли 1900 року до Наукового товариства імені Т Шевченка звернулось Міністерство віросповідань та освіти щодо обґрунтування доцільності приєднання Австро-Угорщини до Бернської конвенції, відповідь доручили підготувати Станіславу Дністрянському. Вчений присвятив цій проблемі ґрунтовну наукову працю “Берненська унія і наше відношення до неї” (1900). У праці вчений сформулював основні завдання авторського права, обґрунтував поняття інтелектуальної власності та застосував узагальнювальний термін “духовні твори” авторів, який подібний до сучас-

ного терміна “інтелектуальна власність”.

Наукову та викладацьку діяльність молодий вчений встигає поєднувати з політичною. У 1907 та 1911 роках професора Станіслава Дністрянського обрано (від національно-демократичної партії) депутатом австрійського парламенту, де він очолював депутатське об'єднання “Український клуб”.

Станіслав Дністрянський одним із перших підтримав проведення реформи австрійського приватного права. Як депутат парламенту, він 1917 року очолює підкомісію для перероблення положень Книги загальних цивільних законів, виступивши з новаторськими пропозиціями щодо вдосконалення норм тогочасного законодавства з ура-

хуванням інтересів держави, народу й суспільства. Після проголошення у грудні 1918 року Західно-Української Народної Республіки Станіслав Дністрянський брав активну участь у державотворчих процесах, зокрема 1920 р. розробив проект Конституції ЗУНР.

З 1921 р. Станіслав Дністрянський — декан правничого факультету Українського вільного університету, створеного за його ж ініціативи у Відні. Після переведення 1922 р. Українського вільного університету до Праги стає його ректором, протягом 1922-1923 рр. — проректором цього університету. Крім того, вчений читав лекції на юридичні теми в Українській господарській академії в Подєбрадах, з 1929 р. позаштатно викладав цивільне право у Празькому німецькому університеті. 1928 року Станіслава Дністрянського обрано академіком Всеукраїнської академії наук. Крім того, вчений вів широку громадську роботу. Станіслав Дністрянський був організатором юридичних з'їздів: 1914 р. у Львові; 1926 і 1933 рр. у Празі. 1923 року за його активної участі засновано Українське правниче товариство в Чехії (деякий час очолював). Того ж року організував видавничу комісію Українського вільного університету. 5 травня 1935 року Станіслав Дністрянський пішов із життя. Поховано вченого в Ужгороді, де він постійно проживав з початку 1930-х років.

Науковий доробок С.С. Дністрянського — понад 170 праць із проблем державного, цивільного, сімейного, а також авторського права, окремих питань теорії та історії держави і права. Сьогодні наукова спадщина вченого вже стала невід'ємним складником історії української політичної та правової думки.

Ірина Абдуліна вручає раритетне видання ветерану патентної справи В.Лало та голові ДДІВ М.Паладію під час урочистого відкриття музейної експозиції

ситету. З 1901 по 1918 роки Станіслав Дністрянський — професор Львівського університету.

В університеті вивчає проблеми приватного та, зокрема, авторського права. Коли 1900 року до Наукового товариства імені Т Шевченка звернулось Міністерство віросповідань та освіти щодо обґрунтування доцільності приєднання Австро-Угорщини до Бернської конвенції, відповідь доручили підготувати Станіславу Дністрянському. Вчений присвятив цій проблемі ґрунтовну наукову працю “Берненська унія і наше відношення до неї” (1900). У праці вчений сформулював основні завдання авторського права, обґрунтував поняття інтелектуальної власності та застосував узагальнювальний термін “духовні твори” авторів, який подібний до сучас-

Література

1. Академік Станіслав Дністрянський (1870-1935): Біобібліографія.— К., 1992.— 93 с.
2. **Возний В.** Шляхи до злагоди С. Дністрянського // Віче.—1999.— № 5.—С. 142-146.
3. **Возний В.** Правова концепція С. Дністрянського //Право України.—1999.—№ 6.—С. 116-118.
4. Дністрянський Станіслав Северинович //Історія у школі.—1998.— № 5-6.—С. 54.
5. Дністрянський С. //Мала енциклопедія етнодержавознавства.—К., 1996.—С. 839-840.
6. Дністрянський Станіслав (1870-1935) // Енциклопедія українознавства / За ред. В. Кубійовича.—Львів, 1993.— Т. 2.— С. 551.

7. **Кучер Р. В.** Наукове Товариство імені Т. Шевченка.—К.: Наукова думка, 1992.— С. 32, 34, 79.

8. Основоположник українського правознавства. До 125-річчя від дня народження академіка С.С. Дністрянського // Вісник Національної Академії Наук України.—1995.—№11-12.— С.59-63.

9. **Ситник А.** Життя з мрією про новітню правову державу //Закон і бізнес.—2000.—№ 46.—С. 29.

10. Станіслав Дністрянський (1870-1935) — правознавець, публіцист, політичний діяч // Визначні постаті Тернопілля: Біогр. зб. /Уклад.: Бенч О., Троян В.—К., 2003.— С. 73-74.

11. Правознавець і політолог. До 125-річчя від дня народження С.С. Дністрянського // Рідна школа.—1995.— № 12.—С.22-24.